

**Extra ondersteuning voor motorische
ontwikkeling op de basisschool**

Maxine de Jonge

Amika Singh

Jo Lucassen

Extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling op de basisschool

Met steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Maxine de Jonge
Amika Singh
Jo Lucassen

© Mulier Instituut
Utrecht, februari 2020

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	Achtergrond	4
1.2	Methode	5
2.	Resultaten	6
2.1	Vorm van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling	6
2.2	Ondersteuningstraject	8
2.3	Implementatie van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling	8
2.4	Opbrengsten	12
2.5	Toekomst	13
3.	Conclusies en aanbevelingen	14
3.1	Conclusies	14
3.2	Aanbevelingen	14
	Referenties	17

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

De resultaten van de peiling bewegingsonderwijs 2016/2017 suggereren dat de motorische vaardigheid van kinderen binnen een periode van tien jaar is afgenomen (Inspectie van het Onderwijs, 2018). Extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling biedt kinderen de kans om specifieke bewegingsactiviteiten op hun eigen niveau te beoefenen en daarmee hun motorische achterstand te verminderen (Barnett et al., 2016; Stodden et al., 2008).

Kinderen die voldoende motorisch vaardig zijn, hebben meer plezier in bewegen (Field & Temple, 2017; Loprinzi, Davis & Fu, 2015). Kinderen met een motorische achterstand zien zich vaak als minder motorisch competent en ervaren minder sociale steun. Zij hebben een negatiever zelfbeeld en meer angst dan hun leeftijdsgenoten zonder motorische achterstand (Skinner & Piek, 2001). Er zijn duidelijke aanwijzingen dat een achterstand in motorische vaardigheden, die niet wordt aangepakt, nauwelijks spontaan kan worden ingelopen en een negatief effect heeft op een actieve leefstijl later (Field & Temple, 2017; Loprinzi, Davis & Fu, 2015). Wanneer de motorische achterstanden van kinderen verminderen of verdwijnen, vergroot dit de kans dat ze samen met hun klasgenoten mee kunnen bewegen. Dit heeft belangrijke gevolgen voor de psychosociale gezondheid. Het belang van een goede motorische ontwikkeling wordt ook vanuit het perspectief van de Jeugdgezondheidszorg onderschreven (de Kroon et al., 2019).

Het doel van passend onderwijs is om alle leerlingen een plek op school te bieden die bij zijn/haar kwaliteiten en mogelijkheden past. Om dit te realiseren bieden scholen extra onderwijssteuning aan leerlingen die daar behoefte aan hebben. De ondersteuningsmogelijkheden worden binnen een samenwerkingsverband tussen gewone scholen en scholen uit het speciaal onderwijs bepaald. De Inspectie van het Onderwijs schat in dat 9 procent van de leerlingen extra ondersteuningsbehoeften heeft (Inspectie van het Onderwijs, 2019). Dit betreft onder meer ondersteuning bij taal en leesonderwijs. Ongeveer de helft (47%) van de onderzochte scholen biedt extra ondersteuning (extra oefening en uitleg) aan leerlingen met een ondersteuningsbehoefte op het gebied van technisch lezen. Ruim een derde (36%) van de scholen heeft een vergelijkbaar aanbod voor leerlingen met een ondersteuningsbehoefte op het gebied van spelling.

Op het gebied van bewegen is minder sprake van extra ondersteuning. Het onderzoek Peil.Bewegingsonderwijs en de 1-meting bewegingsonderwijs in het primair onderwijs geven een globaal beeld van het extra ondersteuningsaanbod voor motorische ontwikkeling (Inspectie van het Onderwijs, 2018; Slot-Heijs, Lucassen & Reijgersberg, 2017). Uit de 1-meting Bewegingsonderwijs in het primair onderwijs blijkt dat 28 procent van de scholen in het primair onderwijs structureel extra ondersteuning biedt op het gebied van motorische ontwikkeling (Slot-Heijs, Lucassen & Reijgersberg, 2017). Bij het onderzoek Peil.Bewegingsonderwijs gaf een vijfde (21%) van de basisscholen aan remediërend bewegingsonderwijs aan te bieden. Ongeveer twee derde (63%) van de scholen die structureel extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling aanbiedt, doet dit één keer per week. De 1-meting Bewegingsonderwijs in het primair onderwijs laat zien dat extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling vaker structureel op scholen wordt aangeboden waar een vakleerkracht de les bewegingsonderwijs verzorgt (38%) dan op scholen waar alleen groepsleerkrachten het bewegingsonderwijs verzorgen (20%). Daarnaast is er een verschil zichtbaar tussen grote (meer dan 400 leerlingen) en kleine (minder dan 200 leerlingen) scholen: grotere scholen beschikken doorgaans vaker over een extra ondersteuningsaanbod (37%) dan kleine scholen (23-28%) (Slot-Heijs, Lucassen en Reijgersberg, 2017).

Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft het Mulier Instituut in staat gesteld om een verkennende studie uit te voeren naar de afwegingen die basisscholen maken bij de extra ondersteuning voor de motorische ontwikkeling van kinderen en de vorm waarin ze dat doen.

Het doel van dit onderzoek is om meer informatie te verkrijgen over extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling. We beogen in dit onderzoek vier vragen te beantwoorden, namelijk:

- (1) Welke vormen van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling worden ingezet?
- (2) Hoe verloopt de implementatie daarvan?
- (3) Welke belemmeringen worden bij het aanbieden van de extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling ervaren?
- (4) Welke opbrengsten ervaren de aanbieders?

1.2 Methode

Voor dit onderzoek zijn interviews gehouden met professionals uit de praktijk en experts op het gebied van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling (zie figuur 1.1).

Figuur 1.1 Professionals en experts geïnterviewd over extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling op school, herfst 2019

Experts (n=2)	Professionals (n=10)
<ul style="list-style-type: none">· Motorische remedial teaching (MRT)/Remediërend bewegingsonderwijs (RBO)· ClubExtra/GymExtra	<ul style="list-style-type: none">· Schooldirecteuren (n=5)· Vakleerkrachten (n=5)

Deze interviewdeelnemers uit de groep professionals waren allen respondenten van de 1-meting bewegingsonderwijs in het primair onderwijs (Slot-Heijs, Lucassen & Reijgersberg, 2017) die aangaven extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling op school aan te bieden en bereid te zijn deel te nemen aan een vervolgonderzoek. Deze professionals zijn in het huidige onderzoek via telefonische interviews bevraagd over het extra aanbod voor motorische ondersteuning bij hen op school. Namelijk, hoe het aanbod eruit ziet, hoe ze het aanbod hebben geïmplementeerd, of er belemmeringen zijn bij het aanbieden van de ondersteuning en wat de opbrengsten zijn van de ondersteuning.

Daarnaast is met twee inhoudelijke experts op het gebied van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling gesproken over hun visie op extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling. Deze experts vertegenwoordigen twee soorten van de extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling op school: 1) motorische remedial teaching (MRT)/remediërend bewegingsonderwijs (RBO) en 2) ClubExtra/GymExtra.

Naast de interviews hebben wij deskresearch uitgevoerd en diverse online bronnen geraadpleegd over extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling.

2. Resultaten

2.1 Vorm van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling

Uit de interviews met zowel praktijkprofessionals als inhoudelijke experts blijken bij de extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling doorgaans drie verschillende vormen onderscheiden te kunnen worden: 1) motorische remedial teaching/remediërend bewegingsonderwijs, 2) ClubExtra/GymExtra en 3) paramedische behandeling. Alle drie vormen van extra ondersteuning worden buiten de gymles, maar op verschillende tijdstippen en door verschillende professionals aangeboden en hebben verschillende doelstellingen.

De drie vormen van extra ondersteuning zijn in eerst instantie voor kinderen met een motorische achterstand bedoeld. Maar uit de interviews blijkt dat sommige aanpakken ook geschikt zijn voor kinderen met achterstanden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling, die zich kunnen uiten als gedragsproblemen. Dit betekent dat een kind dat in aanmerking komt voor extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling als het kind 1) een motorische achterstand heeft, 2) een gedragsprobleem heeft, of 3) een combinatie van een motorische achterstand en gedragsprobleem heeft.

Motorische remedial teaching/Remediërend bewegingsonderwijs

Motorische remedial teaching/remediërend bewegingsonderwijs is de meest bekende vorm van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling op school. Binnen deze vorm van extra ondersteuning worden twee aanpakken onderscheiden: motorische remedial teaching (MRT) en remediërend bewegingsonderwijs (RBO). Beide aanpakken hebben als doel kinderen beter mee te laten komen in bewegen. De extra ondersteuning vindt plaats onder schooltijd en is aanvullend op de reguliere gymles. De twee aanpakken verschillen in hun uitgangspunt met betrekking tot de focus van de behandeling: MRT richt zich op de behandeling van het kind en RBO op de beweegomgeving van het kind.

MRT is gericht op de algemene ontwikkeling van een kind met motoriek als aangrijpingspunt. Het voornaamste doel van MRT is dat kinderen op een succesvolle en plezierige manier deelnemen aan dagelijkse bewegingssituaties (Alles in Beweging, z.j.). MRT beoogt drie tot zes maanden na het starten van het ondersteuningstraject dat een kind (1) beter en makkelijker beweegt, (2) mee kan doen in het bewegingsonderwijs en bij schoolpleinactiviteiten en (3) meer plezier en zelfvertrouwen heeft in bewegen (Alles in Beweging, z.j.). MRT heeft geen uniforme werkwijze en kan aan groepen van verschillende grootte en in verschillende settings worden gegeven (Alles in Beweging, z.j.). Voor MRT bestaat een post-HBO opleiding voor vakleerkrachten bewegingsonderwijs of groepsleerkrachten met de bevoegdheid voor bewegingsonderwijs.

Bij RBO staat bewegingsgedrag centraal en ligt de focus op het begrijpen en verrijken van het gedrag (van Doodewaard & Duteweerd, 2016). Bij de RBO aanpak wordt de inhoud van het bewegingsonderwijs aangepast zodat deze beter bij het kind aansluit en het kind meer kansen krijgt op een betekenisvolle wijze deel te nemen aan de reguliere les bewegingsonderwijs (van Doodewaard & Duteweerd, 2016). De doelen van RBO zijn dat het kind bewegen ervaart, zijn motorische vaardigheden ontwikkelt en dat het kind aan kan sluiten bij klasgenoten tijdens het bewegingsonderwijs en op het beweegactiviteiten op het schoolplein (van Doodewaard & Duteweerd, 2016). RBO-lessen gaan uit van de mogelijkheden van het kind en sluiten aan bij wat (nog net) lukt. Voor RBO bestaat ook een post-HBO opleiding voor vakleerkrachten bewegingsonderwijs of groepsleerkrachten met de bevoegdheid voor bewegingsonderwijs.

Zowel een MRT- als RBO-traject start met een nulmeting door de leerkracht om een volledig beeld van de startsituatie te verkrijgen (Alles in Beweging, z.j.; van Doodewaard & Duteweerd, 2016). De nulmeting van MRT bestaat uit een individuele motoriektest, een observerende scan van het buitenspelen van het kind,

een observatie in de gymles en gesprekken met ouders en het kind zelf (Alles in Beweging, z.j.). De nulmeting van RBO kan uit de informatie van een leerlingvolgsysteem putten (van Doodewaard & Duteweerd, 2016). Idealiter is dit een leerlingvolgsysteem waarin kwalitatieve uitspraken over de stand van bewegen zijn gemaakt met uitzicht op een vervolg, zoals VolgMij¹ en Novibols². Daarnaast worden gesprekken met ouders gevoerd. Op basis daarvan wordt een handelingsplan opgesteld. Beide aanpakken stimuleren tussentijdse en eindmetingen om veranderingen te monitoren (Alles in Beweging, z.j.; van Doodewaard & Duteweerd, 2016).

Zowel MRT als RBO kunnen door vakleerkrachten bewegingsonderwijs en groepsleerkrachten met de aanvullende bevoegdheid voor het bewegingsonderwijs³ worden gegeven. De door ons geïnterviewde schoolprofessionals gaven aan dat extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling door middel van MRT en RBO één keer per week aan leerlingen wordt aangeboden door een vakleerkracht. Een sessie duurt 30-45 minuten en vindt één-op-één of in groepen van maximaal acht leerlingen plaats.

ClubExtra/GymExtra

Club Extra/GymExtra is een andere vorm van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling. Deze manier van extra ondersteuning wordt na schooltijd gegeven door een vakleerkracht, combinatiefunctionaris of buurtsportcoach. Het doel van ClubExtra/GymExtra is dat kinderen in reguliere activiteiten van een sportvereniging deelnemen (Special Heroes & Calo Windesheim, 2017). De activiteiten die bij ClubExtra/GymExtra worden aangeboden sluiten aan bij de voorkeuren, mogelijkheden en behoeftes van het kind. Dit geeft het kind de kans om plezier te ervaren in bewegen, zelfvertrouwen op te bouwen en motorische competenties beter te ontwikkelen (Special Heroes & Calo Windesheim, 2017). Volgens de door ons geïnterviewde schoolprofessionals en experts kan ClubExtra/GymExtra kinderen helpen om mee te komen in de reguliere gymles, maar kan het ook als een tussenstap fungeren zodat kinderen aansluiting vinden bij een reguliere sportvereniging.

De door ons geïnterviewde schoolprofessionals geven aan dat ClubExtra/GymExtra één keer per week door de vakleerkracht aangeboden wordt. De duur van een sessie is 60-90 minuten met een maximale groepsgrootte van twaalf leerlingen die niet mee kunnen komen in de reguliere gymles vanwege motorische achterstanden, gedragsproblemen of een combinatie daarvan.

Paramedische behandeling

De derde vorm van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling is een paramedische behandeling uitgevoerd door een fysio- of oefentherapeut. Het doel is om een gediagnostiseerde motorische achterstand van een kind te verminderen. Volgens de professionals uit de praktijk vindt deze extra ondersteuning meestal onder schooltijd op school plaats. Deze vorm van extra ondersteuning is altijd individueel en bestaat uit een wekelijkse sessie van 30-45 minuten.

¹ Zie https://www.janluitingfonds.nl/pg-31598-7-128566/pagina/volg_mij.html

² Zie Berg, G. van den (2002). Novibols: bewegingsvaardigheidstests volgens een relationeel bewegingsconcept. Utrecht: 't Web.

³ Bedoeld wordt de Leergang vakbekwaamheid bewegingsonderwijs na pabo.

2.2 Ondersteuningstraject

Volgens alle experts en schoolprofessionals komen leerlingen in aanmerking voor extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling als ze motorisch niet voldoende vaardig zijn om mee te komen in de reguliere les bewegingsonderwijs. Om de behoefte aan extra ondersteuning vast te stellen gebruiken de vakleerkracht, groepsleerkracht en/of intern begeleider doorgaans screeningsinstrumenten voor motorische vaardigheden en/of observaties (de Jonge, Singh & Lucassen, 2020). Op sommige scholen komen ook kinderen met achterstanden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling, die zich vaak in gedragsproblemen uiten, in aanmerking voor extra ondersteuning voor hun motorische ontwikkeling. Volgens de schoolprofessionals wordt de extra ondersteuning vooral aangeboden aan kinderen in groep 1, 2 en 3 (leeftijd 4-7 jaar).

De duur van het ondersteuningstraject is per kind verschillend. Zowel MRT als RBO gaan uit van een 12-15 weken durend ondersteuningstraject. Uit interviews blijkt echter dat leerlingen vaak een heel schooljaar extra ondersteuning ontvangen. Sommige scholen werken in blokken en evalueren de behoefte aan extra ondersteuning na afloop van elk blok.

2.3 Implementatie van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling

De extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling wordt voornamelijk op schoolniveau geïmplementeerd. Deze implementatie wordt wel door partijen buiten school gestimuleerd. Het programma De Gezonde School⁴ promoot bijvoorbeeld extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling. Twee van de criteria voor het verkrijgen van het themacertificaat Bewegen en Sport van de Gezonde School zijn dat 1) de school inzicht heeft in de motorische vaardigheden en/of het beweeggedrag van de leerlingen en dat 2) de school structureel aanbod verzorgt van beweeg- en sportactiviteiten voor leerlingen buiten de lessen bewegingsonderwijs.

Ook vanuit de Jeugdgezondheidszorg wordt extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling gestimuleerd. Het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, Erasmus MC en ZonMw doen in de nieuwe richtlijnen voor motorische ontwikkeling aanbevelingen voor samenwerking tussen de diverse professionals die zich op de jeugd richten, waaronder schoolprofessionals en zorgverleners (de Kroon et al., 2019). Een van de aanbevelingen is dat de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) afspraken maakt met MRT-aanbieders, kinderfysio- en oefentherapeuten over wie zicht houdt op het zorgproces en hoe de JGZ geïnformeerd wordt over diagnose, behandelplan, opvolging en effect. Bij enkelvoudige motorische problematiek kan worden verwezen naar MRT, bij voorkeur met melding naar of in overleg met de JGZ. Omdat het aanbod voor extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling op scholen sterk uiteenloopt, adviseert de JGZ aan scholen om kinderen nogmaals naar de JGZ te verwijzen als het aanbod te beperkt is of de aanpak niet werkt.

Extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling wordt niet alleen op rijksniveau gestimuleerd. Sommige provinciale en gemeentelijke sportservices stimuleren de inzet van extra ondersteuning door informatie te verspreiden over de diverse mogelijkheden voor extra ondersteuning voor motorisch zwakkere leerlingen. Daarnaast is extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling onderdeel van grotere beweeg-of leefstijlinterventies, zoals Jump-in geïnitieerd door de Gemeente Amsterdam⁵.

⁴ Initiatief van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, het Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

⁵ Zie <https://www.amsterdam.nl/sociaaldomein/blijven-wij-gezond/jij-school/jump-toolkit/motorische/>

Scholings- en adviesbureaus spelen, samen met hogescholen en de Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KVLO), een grote rol in het stimuleren van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling. De hogescholen en scholings- en adviesbureaus bieden post-hbo-cursussen in motorische remedial teaching voor vakleerkrachten bewegingsonderwijs of groepsleerkrachten met de bevoegdheid voor bewegingsonderwijs. De KVLO verspreidt informatie over deze opleidingen onder haar leden. Tot nu toe is weinig onderzoek verricht naar de effecten van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling. Recentelijk is een onderzoeksproject van start gegaan. De Hogeschool van Amsterdam onderzoekt wat de effecten van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling zijn op motorische vaardigheden, fysieke fitheid, beweeggedrag, zelfbeeld, plezier en lichaamssamenstelling (BMI). De uitkomsten van dit onderzoek kunnen belangrijke inzichten opleveren om lokaal en overheidsbeleid ten aanzien van de extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling vorm te geven.

Motivaties om extra ondersteuning op school te implementeren

Tijdens deze verkenning hebben we experts en professionals uit de praktijk gevraagd wat voor hen belangrijke redenen zijn om extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling op school te implementeren.

Uit de interviews bleek dat de belangrijkste reden om extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling aan te bieden is dat de professionals de leerlingen in *alle* aspecten van hun ontwikkeling willen ondersteunen, dus ook op het gebied van motorische ontwikkeling. Op sommige scholen zijn bewegen en vitaliteit speerpunten en is aandacht voor bewegen op verschillende manieren in bestuurlijke plannen en/of het schoolbeleid ingebed.

‘Ieder kind is uniek en we proberen alle dingen die een kind nodig heeft aan te bieden. Soms heeft een kind extra aandacht nodig voor dyslexie, soms voor gedrag, en soms heeft een kind MRT nodig.’
(schooldirecteur)

‘Kinderen worden geholpen met taal en rekenen en dat is allemaal goed georganiseerd. Maar voor kinderen die een motorische achterstand hebben of onzeker zijn, daar was nog niets voor.’
(schooldirecteur)

‘We hebben veel kinderen met een motorische achterstand en een grote bewegingsarmoede.’
(schooldirecteur)

‘Bij de jongere kinderen zien we een aantal kinderen die behoorlijk zwak zijn.’ (schooldirecteur)

‘Je ziet een aantal leerlingen die toch last heeft van hun ontwikkeling binnen school. Niet zo verschrikkelijk dat enorm veel fysiotherapie moet worden gegeven. Met een relatief kleine interventie kunnen we een kind verder helpen.’ (schooldirecteur)

Daarnaast kiezen scholen ervoor extra ondersteuning aan te bieden om kinderen meer plezier te laten ervaren in beweging en om zelfvertrouwen op te bouwen.

‘We bieden het aan als extra aanbod om kinderen beter te laten bewegen. We hadden niet het gevoel dat er heel veel kinderen waren die slecht bewogen. Maar we willen ze graag beter maken, achterstanden verminderen en het plezier voor sommige kinderen groter maken.’ (vakleerkracht bewegingsonderwijs)

‘Wij willen kinderen de kans bieden om zelfvertrouwen op te doen of met een veilig gevoel de les lichamelijke opvoeding te ervaren. Dit kan makkelijker in kleine groepen omdat het veiliger en rustiger is en ze hebben meer begeleiding.’ (vakleerkracht bewegingsonderwijs)

Afwegingen bij het implementatieproces

Professionals en experts zijn gevraagd naar hun afwegingen bij het implementatieproces van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling.

Uit de interviews kwamen twee belangrijke afwegingen naar voren die scholen maken voordat ze extra ondersteuning implementeren. Een belangrijke afweging voor scholen is of extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling ten koste gaat van andere vakken, zoals taal en rekenen. Indien het aanbod onder schooltijd plaatsvindt, wordt dit door scholen soms als een barrière ervaren. Scholen moeten bij deze vorm overtuigd zijn van de meerwaarde van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling. Als dit niet het geval is, is naschools aanbod aantrekkelijker omdat dit niet ten koste van de andere lessen gaat.

‘Op het moment dat ze naar MRT gaan, dan gaan ze niet naar een andere les. Dit is niet heel ernstig maar wel een afweging die je moet maken.’ (schooldirecteur)

De tweede afweging die scholen maken, heeft betrekking op de beschikbaarheid van expertise voor het aanbieden van extra ondersteuning. Scholen gaan na of ze de juiste deskundigheid in huis hebben om de extra ondersteuning op een verantwoorde en effectieve manier te kunnen uitvoeren. Als dat niet het geval is, moet worden verkend of de ontbrekende expertise kan worden aangevuld.

Belemmeringen bij het implementatieproces

Enkele professionals geven aan geen belemmeringen bij het implementatieproces te ervaren. De overige professionals ervaren verschillende belemmeringen voor een optimale implementatie van extra ondersteuning.

Het feit dat het aanbod voor extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling op school plaats kan vinden heeft voor- en nadelen. Enerzijds is het laagdrempelig omdat zowel leerlingen als docenten geen reistijd hebben. Anderzijds worden scholen daardoor geconfronteerd met het tekort aan geschikte ruimte. Een van de geïnterviewde vakleerkrachten bewegingsonderwijs geeft aan dat de school veel naschools aanbod heeft en dat daardoor de kans vrij groot is dat de gymzaal bezet is. Indien het aanbod onder schooltijd plaatsvindt, moeten scholen tevens rekening houden met de roosters van de docenten die het aanbod verzorgen. Bij scholen waar het aanbod onder schooltijd plaatsvindt vinden leerkrachten dat ze niet altijd genoeg tijd hebben om de zaal klaar te zetten.

‘Voor of na de start van de MRT heb je andere groepen waarvoor je dingen klaar moet zetten. Het is zonde van de tijd, maar dit gebeurt met een continuooster. Je moet alles achter elkaar plakken. Je hebt tijd nodig om dingen om te bouwen. Vaak is de inhoud van MRT dan vergelijkbaar met wat ze in de gymles doen.’ (vakleerkracht bewegingsonderwijs)

Afhankelijk van de opzet van het aanbod kunnen kosten een belemmering vormen. Als de school de extra ondersteuning uitbesteedt aan een zorgverlener is dit minder problematisch omdat ouders dan, vaak via hun ziektekostenverzekering, voor het aanbod betalen. Als een (vak)leerkracht de ondersteuningslessen aanbiedt, dan komen de kosten daarvoor bij de school te liggen. Een deel van de door ons geïnterviewde professionals ervaart dit als een probleem. De extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling moet dan concurreren met andere relevante programma's en de keuze voor het wel of niet aanbieden daarvan is een kwestie van prioriteren op school of gemeentelijk niveau.

'MRT is niet een officiële les die de overheid verplicht op het programma heeft. Qua bekostiging moet je zelf investeren en middelen inzetten die je ook voor iets anders zou kunnen gebruiken. Het zou eigenlijk mooi zijn als je bekostiging ervoor zou krijgen want nu betaalt de school de vakleerkracht extra voor MRT uren.' (schooldirecteur)

'Gebrek aan geld wordt vaak als excuus gebruikt om MRT niet aan te bieden maar dat geloof ik niet helemaal. Het is een keuze, je moet altijd keuzes maken.' (schooldirecteur)

Bij sommige scholen vormt de houding van leerlingen tegenover het aanbod een belemmering. Eén school heeft in eerste instantie de extra ondersteuning voor alle leerlingen aangeboden, maar toen bleek dat de oudere kinderen niet enthousiast waren over de deelname aan de lessen MRT. Als gevolg daarvan werd besloten om de extra ondersteuning alleen voor de onderbouw aan te bieden.

Docenten op een andere school rapporteerden dat leerlingen het lastig vonden als ze als enige uit de les werden gehaald voor extra ondersteuning. Om die reden heeft deze school ervoor gekozen om ook andere leerlingen bij de lessen te betrekken om de deelname minder stigmatiserend te maken.

'De school ligt in een dorp. Hier zitten bijna alle kinderen op sport. We hebben een fatsoenlijke middagpauze en weinig kinderen met overgewicht. Er zijn maximaal 1-2 leerlingen per groep die MRT kunnen gebruiken maar kinderen vinden het lastig om zich daarin bloot te geven. Daarom werkt de vakleerkracht met een vaste groep van 4-5 leerlingen en komen iedere week een paar leerlingen mee die MRT niet nodig hebben. Dan vinden kinderen het leuk dat ze extra aandacht krijgen en wordt het ook geaccepteerd in de klas en is het niet meer raar. Dus kinderen die het nodig hebben kunnen de extra hulp krijgen, samen met klasgenoten die erbij zijn voor de gezelligheid.' (schooldirecteur)

Experts en professionals geven aan dat ouders een belangrijke rol spelen als het gaat om het succes van de extra ondersteuning. Om een ondersteuningstraject te kunnen starten, is toestemming van de ouders nodig. Dit gebeurt in overleg met leerkrachten en de interne begeleider. Soms ervaren professionals weerstand vanuit ouders bij het erkennen van noodzaak en belang van de extra ondersteuning. De betrokkenheid van ouders bij het ondersteuningstraject beïnvloedt het succes van het aanbod. Als ouders minder betrokken zijn kan het langer duren om resultaten te boeken.

‘Er zijn ouders dit het niet inzien of niet willen zien dat hun kind een motorische achterstand heeft. Het komt niet vaak voor maar gebeurt wel af en toe. Na de screening leg ik ook aan ouders uit wat ik heb gedaan, wat ik zie, dat er sprake is van een probleem maar dat het geen handicap is, en dat motorische gezondheid hand in hand gaat met de geestelijke gezondheid.’ (vakleerkracht bewegingsonderwijs)

‘De betrokkenheid van ouders is een belangrijk ding. Kinderen krijgen niet echt huiswerk voor MRT maar we voeren een gesprek met ouders van ‘wat is goed om uw kind te ondersteunen’. We hebben wel bijzonder betrokken ouders. Maar stel je hebt twee kinderen die niet kunnen fietsen vanwege evenwichtsproblemen. Als de ouders van één van die twee kinderen hun kind stimuleren en helpen dan zie je echt veel meer vooruitgang dan bij het kind waar de ouders niet betrokken zijn. Het kost veel meer moeite als de thuisomgeving niet mee werkt.’ (schooldirecteur)

Bijna alle geïnterviewde schoolprofessionals denken dat ze met hun huidige aanpak leerlingen die de extra ondersteuning het meest nodig hebben, kunnen ondersteunen hun motorische achterstanden te verbeteren. Slechts één van de professionals geeft aan dat groepsleerkrachten niet altijd weten wat de indicaties van een motorische achterstand zijn. Het gevolg daarvan is dat, ondanks het feit dat de school deze extra ondersteuning aanbiedt, niet alle leerlingen die behoefte hebben aan extra ondersteuning deze krijgen. Met extra toelichting over de indicaties kunnen groepsleerkrachten ervoor zorgen dat meer leerlingen die extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling nodig hebben, daarvoor in aanmerking komen.

2.4 Opbrengsten

Alle geïnterviewde professionals en experts zijn overtuigd van de positieve effecten van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling. Volgens experts en professionals draagt extra ondersteuning bij aan een verbeterd welbevinden van kinderen omdat ze daardoor de leerdoelen van het bewegingsonderwijs bereiken. Bijna alle geïnterviewden noemen meer plezier in bewegen en zelfvertrouwen als de meest belangrijke opbrengsten. Door meer zelfvertrouwen durven kinderen meer en gaan ze als gevolg daarvan meer en beter bewegen. Soms krijgen kinderen zelfs interesse om lid te worden van een sportvereniging.

Voor de bovenbeschreven waarnemingen van de professionals is tot nu toe geen wetenschappelijke onderbouwing beschikbaar.

‘Ik zie dat leerlingen met meer plezier en zelfvertrouwen deelnemen aan reguliere lessen bewegingsonderwijs.’ (vakleerkracht bewegingsonderwijs)

‘Na deelname aan MRT zie je meer zelfvertrouwen bij de kinderen die door een achterstand moeite hebben om met buitenspelen mee te komen. Door MRT krijgen ze ook het gevoel dat ze iets kunnen. Dan gaan ze buiten de les meer hun mannetje staan.’ (vakleerkracht bewegingsonderwijs)

‘Ze krijgen meer vertrouwen in beweging en in handelen. Dat vertrouwen zie je terug, ook in buitenspelen bijvoorbeeld.’ (schooldirecteur)

‘Kinderen krijgen door MRT een extra duwtje om soepeler te ontwikkelen.’ (schooldirecteur)

Sommige professionals vinden dat extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling ook voor kinderen met sociale of emotionele problemen geschikt is. Andere professionals vinden dat de extra ondersteuning het meest waardevol is voor kinderen die een motorische achterstand hebben vanwege bewegingsarmoede.

Daarnaast benoemen professionals dat de extra ondersteuning positieve opbrengsten voor leerkrachten kan hebben. Ze geven aan dat het gedrag in de les van de kinderen is verbeterd. Volgens een leerkracht kunnen motorische achterstanden tot frustraties en onzekerheid bij een kind leiden, wat zich kan uiten in niet-wenselijk sociaal gedrag. De extra ondersteuning kan ervoor zorgen dat het kind lekkerder in zijn vel zit en dat zijn sociale gedrag verbetert.

‘De kinderen kunnen beter bewegen en vallen minder vaak, maar ze trainen ook hun impulsiviteit, worden rustiger en kunnen beter opletten in de klas.’ (schooldirecteur)

‘Als kinderen een potlood niet eens vast kunnen houden dan gaan ze moeilijk doen over schrijven. Maar MRT kan ook de fijne motoriek helpen. Daarom is het gedrag in de klas beter.’ (schooldirecteur)

Door extra ondersteuningslessen te geven, ontwikkelen leerkrachten meer inzicht in hoe kinderen leren bewegen en kunnen ze deze kennis op andere momenten in de gymles toepassen.

2.5 Toekomst

We hebben alle professionals gevraagd of en hoe ze van plan zijn om met de extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling verder te gaan. Professionals zijn over het algemeen tevreden met de extra ondersteuning en willen dit blijven aanbieden.

Eén school gaat het aanbod uitbreiden van alleen fysiotherapie naar MRT én fysiotherapie. In plaats van een directe doorverwijzing naar de fysiotherapeut zullen leerlingen op deze school eerst naar de vakleerkracht voor MRT verwezen worden. Als MRT niet voldoende helpt kan de school die kinderen doorverwijzen naar de fysiotherapeut.

Op een andere school wordt het aanbod verminderd vanwege brede bezuinigingen. In plaats van zes uur per week voor extra ondersteuning, hebben de vakleerkracht en zijn collega nu maar vier uur. Op een andere school vreest de vakleerkracht bewegingsonderwijs dat hij minder tijd zal hebben voor het geven van MRT als het aantal klassen op school toeneemt.

Deze veranderingen en verwachtingen sluiten aan bij de zorgen van één van de experts. Volgens deze expert is er sprake van onvoldoende draagvlak voor extra ondersteuning op het gebied van motorische ontwikkeling. De eerste paar jaren na hun (bij)scholing lukt het leerkrachten vaak nog om extra aanbod voor motorische ontwikkeling succesvol te implementeren. Maar het toenemend aantal leerlingen per klas, het nijpende lerarentekort, algemene kostenbesparingen en andere prioriteiten op schoolniveau zijn volgens de expert redenen om op extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling te bezuinigen. Volgens de experts onderschatten veel scholen de meerwaarde en omvang van de behoefte aan extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling.

3. Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Er zijn aanwijzingen dat de motorische vaardigheden van kinderen in de afgelopen jaren zijn afgenomen. Extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling biedt kinderen de kans om extra en specifieke bewegingsactiviteiten op hun eigen niveau te beoefenen en daarmee hun motorische achterstand te verminderen. In Nederland biedt ongeveer een kwart van scholen in het primair onderwijs een dergelijke vorm van extra ondersteuning aan. Driekwart van de scholen in het primair onderwijs biedt niets aan terwijl te verwachten valt dat daar ook kinderen zijn met een behoefte aan extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling. Dit aangezien bijna één op de tien leerlingen extra ondersteuningsbehoefte heeft en de aanwijzingen dat de motorische vaardigheid van kinderen in de laatste jaren afneemt.

Het doel van deze verkenning was om meer informatie te verkrijgen over extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling in de schoolsetting. Middels vraaggesprekken met schoolprofessionals en experts hebben we een verkenning uitgevoerd naar de beschikbare vormen van extra ondersteuning, de implementatie ervan bij scholen, de ervaren belemmeringen daarbij en de resultaten van de extra ondersteuning.

De resultaten van deze verkenning laten zien dat extra ondersteuning op het gebied van motorische ontwikkeling op drie manieren wordt aangeboden: (1) onder schooltijd als Motorisch Remedial Teaching/Remediërend Bewegingsonderwijs, (2) na schooltijd als ClubExtra/GymExtra of (3) onder schooltijd als paramedische behandeling. Deze vormen van extra ondersteuning verschillen in hun aanpak en visie op ondersteuning, maar hebben allemaal het doel om een kind vaardiger te laten bewegen. Scholen kiezen ervoor om extra ondersteuning aan te bieden omdat ze dit als hun verantwoordelijkheid zien. Ze zien deze extra ondersteuning als onderdeel van hun basisondersteuning, vergelijkbaar met extra ondersteuning voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte op het gebied van taal of rekenen.

Professionals geven aan dat het aanbod volgens hen een meerwaarde heeft. Zij ervaren positieve opbrengsten van de extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling op het gebied van de motoriek en het sociaal gedrag van het kind. De schoolprofessionals zijn tevreden met hun gekozen aanpak en hebben het gevoel dat ze de leerlingen met de grootste behoeftes op het gebied van motorische ontwikkeling kunnen ondersteunen.

Volgens de geïnterviewden is de implementatie van de extra ondersteuning niet altijd eenvoudig. Scholen ervaren verschillende belemmeringen tijdens de implementatie, zoals gebrek aan tijd, financiën en ouderbetrokkenheid. De huidige verkenning laat zien dat ondanks de ervaren belemmeringen, de extra ondersteuning nog steeds uitvoerbaar is en dat onderwijsprofessionals duidelijk de toegevoegde waarde daarvan zien.

Ondanks het positieve beeld van de aanpak en de waarde van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling die deze verkenning laat zien, moet aangemerkt worden dat deze indruk niet door wetenschappelijk onderzoek onderbouwd kan worden. Er zijn momenteel geen data beschikbaar die de waarnemingen van de professionals bevestigen. Het is daarom belangrijk om kwalitatief goed onderzoek te doen naar de effecten van extra motorische ondersteuning.

3.2 Aanbevelingen

Het aanbieden van extra curriculaire activiteiten is vanwege de verschillende dilemma's die momenteel in het onderwijs spelen, zoals het lerarentekort, makkelijker gezegd dan gedaan. De redenen waarom driekwart van de scholen in het primair onderwijs geen extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling

aanbieden zijn nog onbekend. Om meer inzicht in de nut en noodzaak voor de uitbreiding van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling zou het van toegevoegde waarde zijn om ook met scholen zonder dit aanbod gesprekken te voeren. Op basis van de resultaten van deze verkenning doen wij een aantal aanbevelingen om extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling alsnog te realiseren.

Aanpassen curriculum leerkrachten

De opleiding van de leerkrachten speelt een belangrijke rol als het gaat om de haalbaarheid van de implementatie van extra ondersteuning. Op dit moment moeten leerkrachten een post-hbo-cursus volgen om extra ondersteuning te kunnen geven. Als de Academies voor Lichamelijke Opvoeding (ALOs) en de Pedagogische Academies voor het Basisonderwijs (PABOs) extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling in hun opleiding opnemen, betekent dit dat (a) ondersteuningstrajecten minder afhankelijk zijn van extra scholing en (b) door beschikbare basiskennis over motorische ontwikkeling meer kinderen die in aanmerking komen voor extra ondersteuning correct geïdentificeerd kunnen worden.

Wetenschappelijke onderbouwing

Er is tot nu toe geen wetenschappelijke onderbouwing van de effecten van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling. Voor beleidsmakers, schoolbesturen en schooldirecties is het belangrijk om inzicht te krijgen wat de korte- en langetermijneffecten zijn van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling, mede omdat prioritering van de inzet van middelen steeds vaker aan de hand van wetenschappelijk bewijs wordt gedaan.

Een dergelijk onderzoek wordt nu bij de Hogeschool van Amsterdam uitgevoerd. De onderzoekers kijken naar fysieke fitheid, beweeggedrag, zelfbeeld, plezier, BMI en de effecten van een extra gymles en MRT op de motorische vaardigheid van basisschoolleerlingen na een periode van zes maanden. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen aan de implementatie van extra ondersteuning bijdragen. Verder is het zinvol om onderzoek te initiëren naar de benodigde duur en frequentie van het aanbod, de mogelijke verschillen in het effect van de verschillende aanpakken en de kosten-baten verhouding daarbij.

Samenwerking

Om kosten te besparen en het extra ondersteuningsaanbod zo efficiënt mogelijk te regelen, kunnen scholen gebruik maken van de bestaande samenwerkingsverbanden die voor passend onderwijs zijn aangegaan of nieuwe samenwerkingen opzetten, bijvoorbeeld met de Jeugdgezondheidszorg. Deze samenwerkingsverbanden kunnen een mogelijke oplossing zijn voor scholen/regio's waar de behoefte per school niet heel omvangrijk is of als scholen onvoldoende financiële middelen hebben. Gemeenten kunnen in kader van het sportakkoord ervoor kiezen om extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling in hun lokale akkoord op te nemen en de inzet van extra vakleerkrachten of bevoegde combinatiefunctionarissen te stimuleren.

Tot slot

De ervaringen van respondenten die in het kader van dit onderzoek zijn verzameld, suggereren dat een breder ondersteuningsaanbod voor motorische ontwikkeling werkt. Volgens professionals draagt extra ondersteuning van kinderen die daaraan behoefte hebben niet alleen bij aan een gezondere ontwikkeling, maar biedt deze kinderen de kans om (meer) plezier in bewegen te ervaren. Plezier in bewegen en beweegvaardigheid zijn beide positief gerelateerd aan de hoeveelheid bewegen. Vroegtijdig ingrijpen bij motorisch minder vaardige kinderen voorkomt hardnekkige achterstanden die een actieve leefstijl, ook op volwassen leeftijd, belemmeren. Het is mogelijk dat extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling indirect bijdraagt aan voldoende bewegen, en daardoor een verbeterde gezondheid.

De resultaten van het huidige onderzoek schetsen een positief beeld, maar zijn niet gebaseerd op kwantitatieve waarnemingen. Om eenduidige en gefundeerde uitspraken te kunnen doen over de effecten van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling is onderzoek nodig. In de komende jaren is het noodzakelijk om dit onderwerp onder de aandacht van gemeentes en scholen te brengen en de effecten van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling nog verder te onderzoeken.

De resultaten van ons onderzoek ondersteunen de meerwaarde van een bredere inzet van extra ondersteuning voor motorische ontwikkeling, aansluitend bij de wet op het passend onderwijs (ministerie van OCW, 2012). In het kader van het deelakkoord van het Nationaal Sportakkoord 2018 'Van jongs af vaardig in bewegen', dat als doel heeft motorische vaardigheden van kinderen te verbeteren, is het belangrijk alle scholen te stimuleren een dergelijke ondersteuning aan te bieden en te implementeren (ministerie van VWS, 2018).

Referenties

Alles in Beweging (z.j.). *Motorische Remedial Teaching*. Geraadpleegd op 24-01-2020, van <https://www.mrtinbeweging.net/mrt>.

Barnett, L.M., Lai, S.K., Veldman, S.L.C., Hardy, L.L., Cliff, D.P., Morgan, P.J., Zask, A., Lubans, D.R., Shultz, S.P., Ridgers, N.D., Rush, E., Brown, H.L. & Okely A.D. (2016). Correlates of gross motor competence in children and adolescents: a systematic review and meta-analysis. *Sports Medicine*, 46(11), 1663-1688.

Doodewaard, C. van & Duteweerd, L. (2016). *MRT in perspectief: Remediërend bewegingsonderwijs*. Nijverdal: 't Web.

Field, S.C. & Temple, V.A. (2017). The Relationship between Fundamental Motor Skill Proficiency and Participation in Organized Sports and Active Recreation in Middle Childhood. *Sports (Basel, Switzerland)*, 5(2), 43.

Inspectie van het Onderwijs (2019). *De staat van het onderwijs 2019*. Utrecht: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

Inspectie van het Onderwijs (2018). *Peil. Bewegingsonderwijs. Einde basis- en speciaal onderwijs 2016/2017*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

Jonge, M. de, Singh, A. & Lucassen, J. (2020). *Metten van motorische vaardigheden bij 4- tot 12-jarigen*. Utrecht: Mulier Instituut.

Kroon, M.L.A. de, Best, J. de, Wierike, S. te & Lanting, C. (2019). *JGZ richtlijn motorische ontwikkeling*. Utrecht: Nederlands Centrum Jeugdgezondheid.

Loprinzi, P.D., Davis, R.E. & Fu, Y.C. (2015). Early motor skill competence as a mediator of child and adult physical activity. *Preventive Medicine Reports*, 2, 833-838.

Ministerie van OCW (2012). *Wijzigingswet enkele onderwijswetten (herziening organisatie en financiering van [...]) onderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs*. Geraadpleegd op 06-01-2020, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0032176/2018-01-01/0>.

Ministerie van VWS (2018). *Nationaal Sportakkoord*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Skinner, R.A. & Piek J.P. (2001). Psychosocial implications of poor motor coordination in children and adolescents. *Human Movement Science*, 20(1-2), 73-94.

Slot-Heijs, J., Lucassen, J. & Reijgersberg, N. (2017). *Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2017: 1-meting*. Utrecht: Mulier Instituut.

Special Heroes & Calo Windesheim. (2017). *Broedplaatsen voor sportplezier: de oogst van 25 jaar ClubExtra*. Deventer: daM uitgeverij.

Stodden, D.F., Goodway, J.D., Langendorfer, S.J., Roberton, M.A., Rudisill, M.E., Garcia, C. & Garcia, L.E. (2008). A developmental perspective on the role of motor skill competence in physical activity: an emergent relationship. *Quest*, 60(2), 290-306.

